

УДК 658:338.45

Чирва О. Г.

к.е.н., доцент, завідувач кафедри маркетингу та управління бізнесом
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ

Анотація. У статті здійснено аналітичну оцінку конкурентоспроможності економічної системи Причорноморського регіону України. Визначено умови формування конкурентоздатності та здійснено оцінку конкурентного клімату Причорноморського регіону. В результаті дослідження одержано досить об'єктивну характеристику соціальної та економічної ситуації у Причорноморському регіоні з визначенням сильних та слабких сторін, можливостей та загроз. Дані результати спроможні надати значну допомогу органам влади регіонального рівня при розробці прогнозів та планів розвитку регіону.

Ключові слова: конкурентоспроможність економічної системи, Причорноморський регіон України, формування конкурентоспроможності регіональної соціально-економічної системи (регіону).

Аннотация. В статье осуществлено аналитическую оценку конкурентоспособности экономической системы Причерноморского региона Украины. Определены условия формирования конкурентоспособности и осуществлена оценка конкурентного климата Причерноморского региона. В результате исследования получено достаточно объективную характеристику социальной и экономической ситуации в Причерноморском регионе с определением сильных и слабых сторон, возможностей и угроз. Данные результаты способны оказать значительную помощь органам власти регионального уровня при разработке прогнозов и планов развития региона.

Ключевые слова: конкурентоспособность экономической системы, Причерноморский регион Украины, формирование конкурентоспособности региональной социально-экономической системы (региона).

Annotation. The article presents the analytical estimation of the competitiveness of the economic system of the black sea region of Ukraine. Conditions are determined for the formation of competitiveness and estimation of the competitive climate of the black sea region. As a result of research has received sufficient objective characteristic of the social and economic situation in the black sea region with the determination of strengths and weaknesses, opportunities and threats. These results can provide substantial assistance to authorities regional levels when developing forecasts and plans for development of the region.

Key words: competitiveness of the economic system, the black sea region of Ukraine, the formation of the competitiveness of the regional socio-economic system (region).

Постановка проблеми. У національному господарстві України Причорноморський регіон є одним з найпродуктивніших серед регіональних соціально-економічних систем України. До його складу входять АР Крим, Одеська, Миколаївська, Херсонська області. Причорноморський регіон має важливе значення серед провідних економічних центрів держави, оскільки займає посідає чільне місце за питомою вагою валового регіонального продукту в обсягах вітчизняного ВВП країни. У структурі економіки регіональних господарських систем виробництво товарів і послуг становить майже рівні частки з незначними перевагами реального сектору, при одночасній протилежній тенденції в цілому по Україні: співвідношення виробництва товарів і надання послуг складає приблизно 46 і 54 % ВВП.

Регіон вирізняється розвиненим промисловим виробництвом та потужним аграрним сектором. Територіальна структурна побудова промислового виробництва має певний рівень нерівномірності. У структурі реалізованої продукції промисловості по містах та районах найбільша частка забезпечується м. Одесою та м. Миколаєвом. Зважаючи на рівень потенціалу, яким володіє регіон та перспективні результати його реалізації, формуються інструменти регулюючого впливу на промисловий розвиток. Більша частина завдань, які є пов'язаними з промисловим розвитком регіону, вирішується місцевими органами самоврядування, ринковими організаціями та суспільними громадськими суб'єктами. Усе це свідчить про інтерес до проведення аналітичної оцінки конкурентоспроможності економічної системи Причорноморського регіону, що зумовило вибір на-

пряму дослідження в науковому і практичному аспектах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням аналізу конкурентоспроможності економічної системи Причорноморського регіону присвячено ряд наукових досліджень вітчизняних вчених, зокрема: О. С. Шнипко, С. В. Харченко, Б. М. Данилишин., М. П. Нікітюк, Д. В. Клиновий.

Постановка завдання. Метою статті проведення аналітичної оцінки конкурентоспроможності економічної системи Причорноморського регіону України та обґрунтування рекомендацій щодо підвищення конкурентоспроможності даного регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досягнення конкурентоспроможності економіки регіональної господарської системи відбувається через збереження інфраструктурного забезпечення промислового комплексу і його структурної трансформації, яку в Причорноморському регіоні, було започатковано перш за все на підприємствах машинобудування, оборонного комплексу та харчової промисловості [1].

Період позитивного динамічного розвитку в економічній системі Причорноморського регіону значним чином досягнуто шляхом активізації виробничої сфери, свідченням чого є приріст ВРП, який протягом останніх п'ятнадцяти років склав 329,6 % та 369 % у розрахунку на одну особу.

Упродовж 2000 – 2010 рр. відмічається поступовий характер збільшення кількості суб'єктів господарювання і підвищення у 2,8 рази вартості основного капіталу. Питома вага збиткових підприємств, незважаючи на тенденцію до зменшення, є ще значно високою. Фактично, тільки починаючи з 2004 р., промисловими підприємствами одержано позитивний фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування. Соціальним наслідком негативного характеру є зменшення середньорічної чисельності працівників зайнятих у промисловому виробництві на 28,7 %.

Зміни у структурі обсягу реалізації промислової продукції протягом 2004 – 2010 рр. характеризуються підвищенням питомої ваги машинобудування та зменшенням частки підприємств хімічної промисловості і дере-

вообробної промисловості. Високий темп збільшення частки машинобудівної галузі забезпечувався, в основному, через суттєве збільшення обсягів виробництва устаткування, що є результатом динамічного зростання попиту з боку вітчизняних підприємств, якими активізовано інвестиційну діяльність і збільшено витрати на оновлення основного капіталу, населення (у споживчому сегменті машинобудування), і підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної інвестиційної продукції промисловості на зовнішніх ринках.

Вигідне географічне розташування регіону та розвинутий промисловий потенціал дозволяють нарощувати обсяги експорту, основними статтями якого є продукція харчової промисловості, аграрного сектора і засоби водного транспорту. Провідні підприємства області привернули увагу великих фінансово-промислових груп країни, які забезпечили приплив у регіон українського та іноземного капіталу. Структура основного капіталу представлена на рис. 1.

Розташування регіону у південній частині країни та близькість до морів, наявність розвинутої мережі автомобільних та залізничних доріг визначають високий потенціал для залучення інвестицій. Стратегія розвитку економіки Причорноморського регіону орієнтується на ідеї виведення економіки регіональної господарської системи на динамічне зростання та запровадження інвестиційно-інноваційної моделі розвитку за рахунок розвитку високопродуктивного аграрного комплексу, високотехнологічного машинобудування, реструктуризації хімічної промисловості, розбудови та модернізації транспортного інфраструктурного забезпечення, розвитку зв'язку та телекомунікацій [2].

У 2010 р. частка інноваційної продукції в загальному обсязі реалізації промислової продукції Причорноморського регіону становила 13,6 %, що в 2 рази перевищує показник 2000 р. Протягом 2000 – 2010 рр. загальний обсяг витрат спрямованих на фінансування технологічних нововведень зріс у 2,5 рази. При цьому за рахунок державного бюджету у 2010 р. в цілому профінансовано 4,6 %, тоді як сума власних коштів підприємств склала 94%.

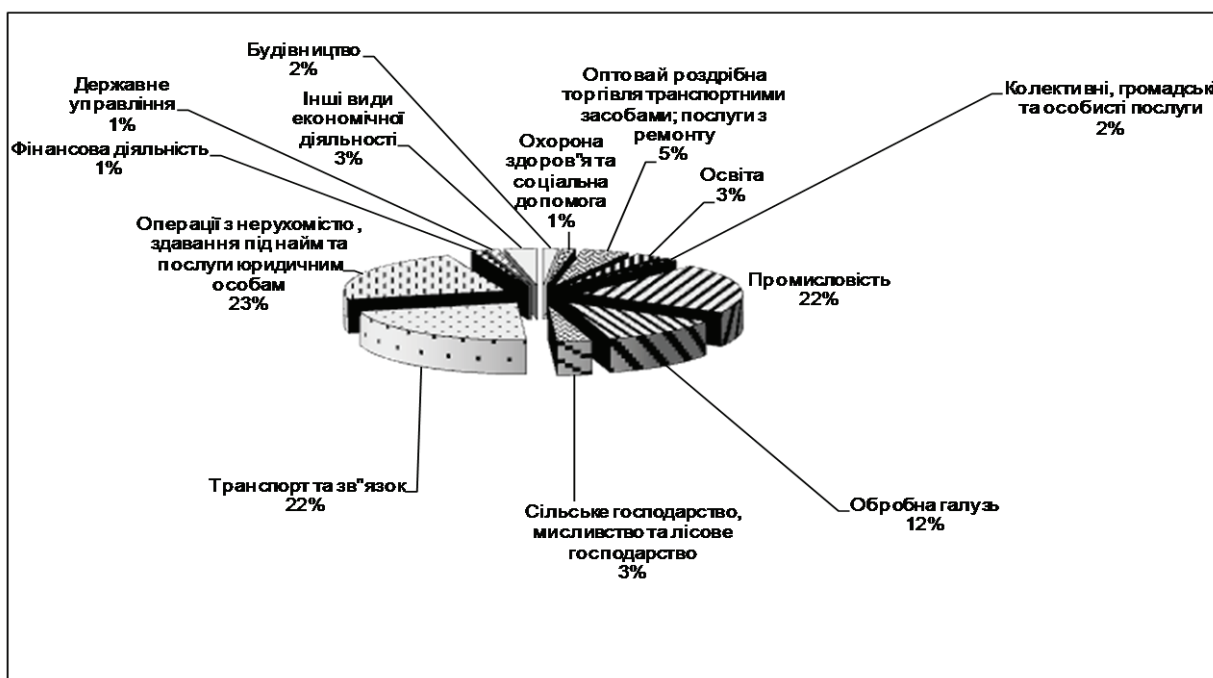

Рис. 1. Структура основних засобів Причорноморського регіону за видами економічної діяльності в 2010 р. (всі форми власності)

З метою підвищення рівня інноваційної активності необхідна розробка і реалізація регіональної стратегії підвищення рівня конкурентоспроможності Причорноморського регіону на інноваційній основі з метою забезпечення сталого розвитку регіональної господарської системи.

Динамічний рівень розвитку Причорномор'я потребує активізації заходів щодо збереження і розбудови потенціалу економіки регіону, забезпечення збалансованого рівня структури галузей зважаючи на існуючі трудові, інституціональні, матеріальні та фінансові ресурси, і також на впровадження дієвих механізмів втілення заходів підвищення рівня конкурентоспроможності регіональної соціально-економічної системи (регіону).

Регіон традиційно протягом останніх років займає лідируючі позиції за обсягом виробництва сільгосппродукції, зокрема у 2010 році в структурі сільськогосподарського виробництва на Причорноморський регіон припадало 25,38 % загального обсягу продукції. Агропромисловий комплекс являє собою основну галузь регіону, а саме: в аграрному секторі зареєстровано 36 % господарюючих суб'єктів, понад 45 % населення мешкає у сільській місцевості.

Традиційно регіон посідає провідні місця за розвитком малого бізнесу у якому зайнято 20 % його економічно активного населення. Галузевими сферами діяльності суб'єктів малого бізнесу є, в першу чергу, промисловість, торгівля, туризм і рекреація, будівництво.

Ефективність товарного ринку забезпечується за рахунок достатньо високого рівня орієнтації місцевих підприємств на споживача, що зумовлює високий рівень вибірковості споживчого попиту. Ринок праці визначається такими моментами як: гнучкість системи визначення заробітної плати, процедури найму й звільнення. Проте, спостерігається нестача професійного менеджменту, оскільки переважним є призначення на керівні посади працівників, які не мають спеціальної освіти та не володіють професійним менеджментом.

Початкова оцінка рівня конкурентоспроможності регіональних економічних систем надає можливість визначитися з умовами формування досліджуваного явища. Конкурентоспроможність регіональних соціально-економічних систем України в цей час формується під впливом суперечливих умов, що справляють як позитивний, так і негативний вплив на це формування.

Позитивними умовами впливу є: підвищення рівня промислового, аграрного та інших видів виробництв; зростання обсягів інвестування у галузі реальної економіки регіональної господарської системи; рівень розвиненості та освоєння техніко-технологічного прогресу на регіональному рівні та відповідність даному прогресу структури підприємств і галузей; організацію економіки регіональних господарських систем та рівень її керованості; внутрішній по-

пит на власну регіональну продукцію; зовнішній попит на регіональну продукцію.

Негативними умовами впливу на формування конкурентоспроможності регіональної соціально-економічної системи (регіону) є: наявність значного числа випадків несумлінної конкурентної боротьби у регіоні; рівень втрати від приватизації та лібералізації цін; високий рівень криміналізації регіональної системи господарювання (рис. 2.).

Умови впливу	
Позитивно впливають:	Негативно впливають:
<ul style="list-style-type: none"> - зростання виробництва регіону; - обсяг інвестицій; - відповідність структури регіональної економіки рівню технологічного прогресу; - внутрішній попит на продукцію регіону; - зовнішній попит на продукцію регіону. 	<ul style="list-style-type: none"> - несумлінна конкуренція; - масове банкрутство; - інфляція; - рівень корупції в сфері економіки.

Рис. 2. Умови формування конкурентоздатності Причорноморського регіону

При виявленні особливостей формування конкурентоспроможності Причорноморського регіону нами запропоновано оцінити складові конкурентного потенціалу. Оцінка складових здійснюється за 5-бальною шкалою:

5 – даний елемент має достатній рівень розвитку та належить до сильних сторін потенціалу;

4 – стан даного параметра належного рівня і є сильною стороною потенціалу;

3 – стан даного елемента нейтральний, він не являє слабку сторону потенціалу, проте необхідними є заходи щодо його розвитку і зміцнення;

2 – стан даного параметра викликає занепокоєння, він являє слабку сторону потенціалу;

1 – даний елемент практично відсутній, доцільно вжити всі заходи для забезпечення його розвитку.

За результатами діагностування конкурентного потенціалу Причорноморського регі-

ону було одержано наступні результати (табл. 1.).

За результатами аналізу значення конкурентного потенціалу Причорноморського регіону знаходиться на рівні 8,3. Результати оцінки свідчать, що викликають занепокоєння інституційні і, зокрема, соціальні чинники, які являють собою слабкі сторони конкурентного потенціалу регіону.

Продовжуючи дослідження було здійснено оцінку конкурентного клімату Причорноморського регіону, результати якого наведено в табл. 2 та 3.

Отже, можна зробити висновок, що Причорноморський регіон має середній рівень конкурентної позиції. Основною причиною даної ситуації є недостатня розвиненість конкурентного потенціалу.

При порівняльному аналізі кількох регіональних соціально-економічних систем пропонується проводити їх ранжирування, отримуючи тим самим рейтинг регіональних соціально-економічних систем із точки зору привабливості конкурентного середовища.

Таблиця 1

Оцінка рівня конкурентного потенціалу Причорноморського регіону

№	Оцінюваний компонент	Оцінка									
		Слабка сторона					Сильна сторона				
		1	1,5	2	2,5	3	3,5	4	4,5	5	
	<i>Інституціональні чинники</i>				***						
1	У регіоні ефективно діє спеціальний орган управління, що відповідає за розвиток конкуренції на ринку					3					
2	У регіоні створена громадська структура по розвитку конкуренції на регіональних ринках			2							
3	Антимонопоольна політика ефективно сприяє конкуренції					3					
4	Регулюючі стандарти (наприклад, що стосуються виробництва товарів, енергетики, навколишнього середовища тощо) – серед найбільш вільних у країні	1									
5	У регіоні склалася культура конкуренції	1									
	<i>Економічні чинники</i>					***					
6	У регіоні існує ефективна система підтримки малого і середнього підприємництва					3					
7	Кількість малих підприємств у регіоні постійно зростає							4			
8	У регіоні створені умови для здійснення зовнішньоекономічної діяльності (відсутність бар'єрів, наявність пільг тощо)				2						
9	Кількість іноземних компаній у регіоні постійно зростає					3					
10	Регіональна влада не перешкоджає проникненню на ринок підприємств з інших регіонів					3					
11	Підприємства регіону ведуть активну діяльність в інших регіонах країни					3					
12	Кількість громадських об'єднань підприємців зростає					3					
	<i>Соціальні чинники</i>				***						
13	Мінімальна заробітна плата, встановлена відповідно до закону, має невеликий вплив на заробітну плату				2,5						
14	Оплата праці безпосередньо пов'язана з продуктивністю							3,5			
15	Рівень реального безробіття стабільний, існує тенденція до зниження (з урахуванням прихованого безробіття)			2							
16	Система соціального захисту дозволяє ефективно вирішувати проблеми незапрацьованого населення регіону		1,5								
17	Школи, фінансовані державою, дають високу якість освіти			2							
18	Відмінності в якості шкіл, доступних дітям із багатих і бідних родин, є невеликими		1,5								
19	Якість системи охорони здоров'я		1,5								
20	Відмінності в якості охорони здоров'я, доступної багатим і бідним громадянам, є невеликими	1									

Оцінка мікросередовища Причорноморського регіону

№	Показник	Оцінка									
		Загрози					Можливості				
		1	1,5	2	2,5	3	3,5	4	4,5	5	
1	Конкуренція на внутрішньому ринку інтенсивна						3,5				
2	Джерела конкуренції в Причорноморському регіоні переважно внутрішні					3					
3	Організувати новий бізнес у регіоні досить легко				2,5						
4	Економічні умови не перешкоджають новому бізнесу			2							
5	Фінансові умови не перешкоджають новому бізнесу			2							
6	Адміністративні процедури не перешкоджають створенню нового бізнесу					3					
7	Недостача правового захисту не є перешкодою створенню нового бізнесу				2,5						
8	Купівельна спроможність населення висока				2,5						
9	Покупці впливають на виробництво товарів і послуг у регіоні (зниження цін, поліпшення якості тощо)							4			
10	Асортимент товарів і послуг у регіоні різноманітний і постійно розширюється							4			
11	У регіоні створені умови для виробництва товарів-замінників						3,5				
12	Товари-замінники з'являються часто і завжди дешевші від наявних у регіоні товарів і послуг					3					
13	Основні поставки ресурсів у регіоні здійснюють місцеві підприємства					3					
14	Підприємства регіону значною мірою залежать від регіональних постачальників ресурсів						3,5				
15	Регіон становить особливий інтерес для постачальників з інших регіональних соціально-економічних систем					3					
	Оцінка мікросередовища					***					

Отже, як свідчать результати нашого дослідження, Причорноморському регіону притаманна сильна конкурентна позиція, що зумовлено в першу чергу тим, що регіональний конкурентний клімат має позитивні ознаки. Його поєднання із сильними економічними факторами сприяє формуванню конкурентного середовища регіону. Спожи-

вачі, постачальники, виробники з інших регіональних соціально-економічних систем, мають зацікавленість у регіональному ринку, проте негативний рівень соціальної ситуації, нестача достатнього числа інституційних чинників перешкоджають вільному їх доступу на регіональний ринок.

Оцінка макросередовища Причорноморського регіону

№	Показник	Оцінка								
		Загрози				Можливості				
		1	1,5	2	2,5	3	3,5	4	4,5	5
1	Конкуренти з інших регіональних соціально-економічних систем зацікавлені у веденні бізнесу в Причорноморському регіоні							4		
2	У регіоні є можливість появи іноземних компаній–конкурентів для регіональних підприємств				2,5					
3	Регіон привабливий для споживачів з інших регіональних соціально-економічних систем країни						3,5			
4	Покупці з інших держав мають зацікавленість у придбанні регіональної продукції					3				
5	Є можливість трансформації підприємств регіону у постачальників з інших регіонів					3				
6	Має місце можливість трансформації регіональних підприємств у іноземних постачальників			2						
7	Споживачі регіону мають зацікавленість у придбанні субститутів, що вироблені у інших регіонах держави			2						
8	Іноземні субститути є більш привабливими для споживачів проти місцевих товарів				2,5					
	Оцінка рівня макросередовища					***				

Якщо здійснити доповнення результатів даного аналізу кількісними характеристиками, одержимо досить об'єктивну характеристику соціальної та економічної ситуації у Причорноморському регіоні з визначенням сильних та слабких сторін, можливостей та загроз. Дані результати спроможні надати значну допомогу органам влади регіонального рівня при розробці прогнозів та планів розвитку регіону.

Отже, формування конкурентоспроможності регіональної соціально-економічної системи (регіону) знаходиться у визначених межах. Верхня межа конкурентоздатності співпадає з конкурентоспроможністю держави, нижній рівень межі визначається тим, що регіонам притаманна невідповідність цілей розвитку регіональних господарських систем та інституцій цього розвитку, коли відбувається відтворення бюрократії, корупції, високий рівень криміналізації регіональної економіки.

Найважливішу умову формування конкурентоспроможності регіональної соціально-економічної системи (регіону) становить підвищення рівня продуктивності як обсягу виробництва продукції у розрахунку на одиницю використаних факторів. Продуктивність має співвідношення з довгостроковою результативністю господарювання і, саме тому, набуває важливості її проектування, яке враховує не лише продуктивність, а й інновації, якість трудової діяльності та зайнятість.

Інновації як чинник формування конкурентоспроможності регіональної соціально-економічної системи (регіону) не можуть запроваджуватися без управлінського впливу на регіональну економіку, її соціальні процеси, так як вони мають відбуватися синхронно у галузях і сферах даної системи господарювання.

Висновки. Отже, в цілому можна узагальнити, що процес формування конкурен-

тного середовища має стосуватися не лише традиційних ринків. Конкурентна боротьба може створювати сприятливі умови для вирішення значного числа соціальних проблем, тобто проблем, що мають відношення до всього суспільства (населення регіону в цілому).

Дослідивши всі соціальні проблеми, можемо зробити висновок, що зазначені прик-

лади свідчать: розвиток конкурентної боротьби у регіоні є можливим та цілком прийнятним. Завдяки конкурентній боротьбі виникає можливість вирішення соціальних проблем, при цьому не витрачаються і так вже обмежені бюджетні ресурси, сприяючи формуванню загальної конкурентоспроможності регіональної соціально-економічної системи (регіону).

Список використаних джерел:

1. Данилишин. Б.М. Продуктивні сили економічних районів України / Данилишин. Б.М., Чернюк Л.Г., Горська О.В., Фащевський М.І., Антоньєва Л.С., Щедрова І.М., Нікітюк М.П., Клиновий Д.В. – К.: ЗАТ “Нічлава”, 2000. – 517 с.
2. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
3. Показники фінансової стійкості [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://fin-admin.com/faqvu.php?id=4>
4. Харченко С.В. Регіональні особливості та умови розвитку промислових підприємств Причорноморського регіону / С. В. Харченко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 3, Т. 2. – С. 103 – 107.
5. Шнипко О.С. Національна конкурентоспроможність: сутність, проблеми, механізми реалізації / Шнипко О.С. – К.: Наук.думка, 2003. – 334с.